

TÜRK DÜNYASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR VE

İHH TECRÜBESİ¹

Dr. Ahmet Emin DAĞ
İHH İnsani Yardım Vakfı
Yönetim Kurulu Üyesi

19. yüzyılda köklü tarihsel kırılmalara sahne olan Türk dünyası, Avrupalı sömürgeci güçlerin ilerleyişi karşısında oldukça sıkıntılı bir geri çekilme süreci yaşamıştı.

Büyük bölümü yabancı işgaline giren Osmanlı ve Türk dünyası “böl-parçala-yönet” politikaları ile I. Dünya Savaşı’ndan sonra baskıcı Avrupalı güçler ile Sovyetlerin işgaline maruz kaldı. İşgale tepkilerin yükselişte olduğu bir dönemde direniş hareketleri lokal bazı başarılar kazanmış olsa da, nihai kaderi değiştirecek bir zafer kazanamadı.

Türkiye’nin en batısından Kazakistan’ın en doğusuna kadar uzanan milyonlarca kilometre karelik alanda yaşayan Türk dünyasında 1990 yılından itibaren başlayan yeni dönem her alanda köklü dönüşümleri getirmişti. Bu dönem eskisine göre çok daha önu açık ve umut verici bir sürece işaret ettiğinden, her düzeydeki işbirliği imkanları hızla artmış ve bu arada sivil toplum kuruluşları arasında da büyük bir yaklaşma gözlenmiştir.

Yeni dönemin umut verici olması her şeyin istenildiği gibi gittiği anlamına gelmiyor kuşkusuz. İmkanlarla dolu yeni dönem kendi olumsuzluklarını da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan bakılınca, Türk dünyasındaki sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini etkileyen sayısız faktörden bahsetmek mümkün.

Her alanda uzmanlaşmanın ve profesyonel çalışmanın kaçınılmaz olduğu günümüz dünyasında, geniş bir coğrafi alana ve çok sayıda devlete ayrılmış bulunan Türk dünyasının içinde bulunduğu çok çeşitli, siyasi, ekonomik ve sosyal şartlar, kendi aralarında ekonomik ve sosyal işbirliğine gidilmesi konusunda hem olumlu hem de olumsuz yönde etki yapmaktadır. Batıdaki sivil toplum örgütlenmelerine göre sınırlı tecrübe ve profesyonelleşme sağlamış olan Türk dünyasındaki sivil toplum, bu gelişmenin farklı sıkıntılarını atlarmaya çalışmaktadır.

Tarihsel mirasımız olan sivil toplum çalışmaları geçmiş yüzyıllarda kendini değişik vakıf çalışmaları ve mesleki örgütlenmeler ile göstermişse de, günümüz dünyasının karmaşık örgütlenme modelleri, geleneğin yeniden güncellenmesini zorunlu kılmıştır. Bu yönüyle vakıf ve derneklerin, tıpkı tarihsel süreçte oynadığı hayati rolü yeniden kazandıracak bir misyona kavuşmaları önemlidir.

Sivil Toplum Kuruluşları arasındaki işbirliğini etkileyen unsurlar ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Ancak genel unsurları tespit etmek üzere Türk dünyasında STK’lar arasındaki ilişkileri olumlu ve olumsuz etkileyen faktörleri siyasi, coğrafi, kültürel olarak belirleyebiliriz.

Siyasi faktörler

---

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir’de düzenlenen ‘Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi’ nde bildiri olarak sunulmuştur.

Farklı devletlere bölünmüş bulunan Türk dünyası, bir o kadar çeşit yönetim biçimine de ev sahipliği yapmaktadır. Yönetim modellerinin farklı olması, uygulanan dış politika ve siyaset şekillerini de farklılaştırmakta, sonuçta çok yönlü çıkar çatışmaları yada çıkar birlikteliklerini beraberinde getirmektedir. Siyasal alanda yaşanan her yakınlaşma yada çatışma hali sivil toplum düzeyinde STK'lar arasındaki ilişkilerde kendini hemen ortaya koymaktadır. Her yakınlaşma sivil toplumun önünü açarken, her gerilim STK'lara güveni hemen düşürebilmektedir.

Öte yanda yasal prosedürler, farklı ülkelerdeki STK'ların çalışmalarını ve birbirleriyle ilişkilerini etkileyen en önemli unsur oluşturmaktadır. Her ülkedeki yasal mevzuatın farklı olması, farklı sivil toplum kuruluşlarını bu ülkelerdeki değişken şartlara uygun esnek tavır almaya zorlamaktadır. Bu her zaman istenilen kolaylıkta olmayabilmektedir. Türkiye'deki görece daha olumlu sivil mevzuata alışkın olarak çalışan birçok kurumun Türk dünyasındaki farklı ülkelerin koşullarına uyumda zorlanmaları birçok hizmetin istenilen düzeyde ve kalitede olmasını güçleştirmektedir.

Mevzuat konusunda kimi ülkelerin STK ve sivil toplum çalışmalarına ilişkin atması gereken adımlar düşünüldüğünde ortakyada en azından birbirine yakın bir mevzuatın olmasının zorluğu daha iyi anlaşılır. Avrupa Birliği örneği bu konuda iyi bir esin kaynağı olabilir. Birlik içinde oturmuş bir sivil toplum mevzuatı ve geleneği oluşmuştur. Bu her aşamada sivil toplumun faaliyetlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Güncel kimi siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin bölgesel ve küresel yansımaları bir yanda ülkeler ve halklar arasındaki ilişkileri inişli çıkışlı hale getirirken, öte yanda sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını da etkiler. Örneğin X ülkesinde yaşanan bir toplumsal olay, bu olaya yöneticilerin bakışına bağlı olarak sivil toplum kuruluşlarına bakışını da doğrudan şekillendirmektedir. Bu ülkede çalışan örneğin Türkiyeli bir sivil toplum kuruluşu ister istemez gelişmelerin gidişatından etkilenmektedir.

Coğrafi faktörler

Milyonlarca kilometre karelik bir alanda bulunan Türk dünyasında bu genişliğe bağlı olarak yaygın bir çeşitlilik bulunmakta ve bu ülkelerden her birinin, çıkar ve beklentileri farklı olmaktadır. Coğrafya bir yanıla iletişim imkanlarını etkilerken, öte yanda sınır sorunlarını da içermektedir. Bu unsurlar ciddi sorunların potansiyel aktörleri olarak zaman zaman ülkeler arasındaki ilişkileri ve bunların gidişatına bağlı olarak sivil toplum yaklaşmasını etkilemektedir.

Coğrafyanın yatay genişliğine bağlı olarak, bu sınırların içine giren unsurların bir araya getirilmesi de daha etkili çabalar gerektirmektedir. Doğaldır ki, uzak olan ülkelerle istenilen işbirliği her zaman mümkün olamadığı gibi, bu ülkelerde faaliyet gösteren STK'ların diyalog fırsatlarını da etkilemektedir. Ancak bu coğrafi faktör farklı bir yönüyle küreselleşen dünyada iletişim imkanlarını arttığı bir süreçte her ne kadar etkisi yitirmiş görünse de, uzak mesafeler sivil toplum mobilizasyonunu etkileyen bir unsur olmayı sürdürecektir.

Kültürel faktör

Kültürel faktörlerin kuşkusuz en önemli katkısı, tüm Türk halklarının ortak bir kültür içinden geliyor olmalarının oynadığı olumlu roldür. Hem kendi tarihlerinden hem de İslam kültüründen geçerek gelmiş olmalarının sağladığı gelenek, bugün Türk dünyasındaki sivil toplum kuruluşlarının yaklaşmasına büyük katkı sunmaktadır. Bu ortak payda, yukarıda saydığımız coğrafi engellere rağmen siyasi ve sivil düzeyde bu halkları ister istemez işbirliğine zorlamaktadır. Söz konusu ülkelerden her hangi birinde meydana gelen bir savaş, tabi afet ya da olağanüstü diğer hallerde

halkların hiçbir dayatma olmadan yardım mekanizmalarını harekete geçirerek, aynı inancı paylaştığı kişilerin yardımına koşması, yönetimlerini buna zorlaması aradaki bu aidiyetin gücünden başka bir şeyle açıklanamaz.

Öte yandan aynı kültür havzasına ait olmak STK'ların birbirini anlamasına yardım etmektedir. Türk dünyasının kültürel düzeyi ve yabancı kültürlerle karışmışlık oranı bu ilişkilerde katalizör rolü oynayacaktır. Bu noktada ülkeler farklılık gösterse de ortak bir paydaya ulaşmak da nispeten kolaydır. Türk dünyası dediğimiz devasa bölgedeki eğitim ve kültür seviyesi kimi ülkelerde oldukça üretken bir yapı arz ederken, kiminde temel eğitim bile sorun olabilmektedir. Kültürel faktör, toplumların dünya görüşleri ve uluslararası ilişkilere bakışlarını da etkileyeceğinden, her ülkedeki farklı STK'ların birlikte çalışma olgusuna bakışını da biçimlendirecektir. Bu kültürel etkileşim en azından eğitim ve kültür alanındaki yakınlaşmalarda etkileri olmaktadır.

Eğitim ve kültür düzeyinin artması, halklar ve sivil kurumlar arasındaki ilişkilerin düzeyini de arttırmaktadır. Ortak projeler, aynı kültürel atmosferi soluyan STK'lar arasında çok daha kolay geliştirilir. 20 yıl öncesiyle karşılaştırıldığında bugün STK'lar arası işbirliği çok daha ileri boyutlara gelmiştir.

Bu yönüyle sivil toplum tecrübesi ve sivil toplum kültürü Türk dünyasındaki en önemli gündem maddelerinden biridir. 1990'dan bu yana yaşanan açılım ortamı teknik tecrübeyi ve yetişmiş insan sayısını artırmıştır.

İHH ve Türk Dünyası

1995 yılında kurulan İHH İnsani Yardım Vakfı, Sovyet sonrası Türki cumhuriyetlerde ve bu ülkeler dışındaki akraba topluluklar içinde yoğun bir insani yardım faaliyeti yürütmektedir. Yukarıda sıraladığımız faktörlerin olumlu yada olumsuz etkilerini hissederek geliştirilen bu ilişki bugün meyvelerini vermektedir.

Bu ülkelerin farklılıklarına uygun olarak her birinde değişen projelere öncülük eden İHH, bu çalışmalarını eğitim yardımları, yetimlere destek, gıda yardımları ve sosyal yardımlar olarak yoğunlaştırmıştır. 2005 ile 2013 yılları arasında Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Moğolistan, Tacikistan, Doğu Türkistan ve Tataristan'da yürütülen insani yardım projelerinin tutarı 1 milyon doları geçmiştir.

Bu projelerde ağırlıklı olarak ihtiyaç içindeki ailelere acil yardımlar, yetim kefaleti, gıda ve barınma yardımları öne çıkmıştır. Ramazan ve Kurban gibi dini vesilelerle bu bölgelerde binlerce aileye yardımlar ulaştırılmıştır.

Eğitim yardımları gerek bu ülkelerdeki ihtiyaç sahibi öğrencilere gerekse ülkemize gelen akraba topluluk mensubu yüzlerce öğrenciye fırsat sunmuştur. Öğrenci bursları, yurt inşaat ve tadilatları, öğrencilere yönelik oryantasyon kursları ve diğer eğitim yardımları geleceğe dönük köprülerin inşasında sağlam temel olmuştur.

Farklı bir alan olmakla birlikte, hukuki olarak sıkıntıya düşmüş olan kişilere de her türlü yasal ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Özellikle değişik ülkelerde ve özellikle ülkemizde sığınmacı olarak bulunan çok sayıda kişiye statü süreçlerini takip etmede ücretsiz hukuki yardımlar yapılmaktadır.

